

هشت گفتار درباره‌ی

موسیقی ۳

به انضمام رساله‌ی پژوهشی کوتاه درباره‌ی استادان

موسیقی ایران و الحان موسیقی ایرانی

داریوش صفوت

فهرست

مقدمه‌ی ناشر ۹

بخش اول / گفتارهایی درباره‌ی موسیقی ۱۳

گوشه‌هایی از تاریخ موسیقی ایران ۱۵

آشنایی با فرهنگ ایران ۲۹

معمای تکرار در موسیقی ایرانی ۵۳

عنصر «حال» در موسیقی ۶۳

موسیقی عرفانی ۶۷

پرسش و پاسخ ۹۳

۳۲ پرسش و پاسخ درباره‌ی مسائل اصولی موسیقی ۹۹

بخش دوم / پژوهشی کوتاه درباره‌ی استادان ... ۱۳۵

پیش‌گفتار ۱۳۷

۱. دوره‌ی پیش از اسلام ۱۳۹

۲. دوره‌ی بعد از اسلام تا مشروطیت ۱۶۳

۳. دوره‌ی معاصر ۱۹۷

گوشه‌هایی از تاریخ موسیقی ایران

خرداد ۱۳۵۴

سخنرانی در انجمن فرهنگی «گوته»

(انجمن فرهنگی ایران و آلمان)

توضیحات فارسی مترجم انستیتو درباره‌ی

گفتار دکتر بکر به آلمانی

آقای دکتر بکر رئیس انستیتو گوته‌ی تهران، نهایت خوشوقتی خودشان را از تشکیل چنین جلسه‌ای که بعدها نیز به علت یک سلسله تحقیقات درباره‌ی موسیقی ایرانی ادامه خواهد داشت، ابراز داشتند.

امشب آقای دکتر داریوش صفوت برای ما در اینجا نطق خواهند فرمود. ایشان استاد موسیقی در دانشکده‌ی هنرهای زیبا و ضمناً رئیس مرکز حفظ و اشاعه‌ی موسیقی ملی ایرانی در تلویزیون ملی ایران نیز هستند. خطابه‌ی امشب ایشان از طرف همین مرکز آماده شده است. در ضمن خانم‌ها و آقایانی که امشب برای ما موسیقی خواهند نواخت، معمولاً در جایی دیگر برنامه اجرا نمی‌کنند ولی چون برنامه‌ی امشب برنامه‌ی تحقیقاتی است، لطف کرده‌اند و برای ما برنامه‌ی اجرا خواهند کرد.

متن سخنرانی دکتر داریوش صفوت

بنده بسیار خوشوقتم که امشب فرصتی است تا در این محفل ارزنده راجع به موسیقی ایرانی سخنرانی کنیم و نمونه‌هایی از این موسیقی را عرضه بداریم. همان‌طور که آقایان فرمودند، این سخنرانی از طرف مرکز حفظ و اشاعه‌ی موسیقی ملی سازمان رادیو تلویزیون ملی ایران انجام می‌شود. به‌طوری که در اسم مرکز نیز گنجانیده شده، هدف اساسی ما اشاعه‌ی موسیقی ایرانی است و یکی از راه‌های اشاعه، همین سخنرانی‌ها و کنسرت‌هاست. بنابراین از جناب آقای دکتر بکر بسیار سپاس‌گزارم که با ترتیب دادن مراسم امشب، در واقع وظیفه‌ی ما را تسهیل و به ما کمک کردند و این امر موجب نهایت امتنان است. برای ما دو سخنرانی ترتیب داده شده، یکی امشب و یکی چند ماه دیگر و عنوان هر دو در برگه‌ی دعوت‌نامه‌ای که خدمت‌تان داده شده چاپ شده است. یکی: «تاریخ موسیقی ایران» و دیگری: «چگونه موسیقی ایرانی را بشنویم».

امشب به تاریخ موسیقی ایران می‌پردازیم و موضوع دوم را به سخنرانی آینده موکول می‌کنیم. در مطالعه‌ی تاریخ موسیقی ایران، هر چه به عقب بازگردیم، باز نمی‌توانیم منشأ این موسیقی را پیدا کنیم. زیرا می‌بینیم پیش‌تر از آن نیز موسیقی در این سرزمین رایج بوده. بنابراین بحث در مورد اینکه موسیقی از چه زمانی شروع شده مفهومی ندارد. بنابراین برای اینکه این بحث طولانی نشود و بتوانیم در حداقل گفتار، حداکثر نتیجه‌گیری را انجام دهیم، بنده تاریخ موسیقی ایران و همچنین تاریخ ایران را به شش دوره‌ی کلی تقسیم می‌کنم و در هر دوره، وضع موسیقی ایران را به‌طور کلی و فی‌الجمله به عرض شما می‌رسانم.

- دوره‌ی اساطیری یا میتولوژیک^۱
- دوره‌ی اول حکومت آریایی‌ها
- دوره‌ی نفوذ یونانی‌ها، یعنی اسکندر و جانشینانش که سرداران یونانی بودند

- دوره‌ی دوم حکومت آریایی‌ها که اشکانیان و ساسانیان بودند
- دوره‌ی بعد از اسلام تا صد سال قبل
- دوره‌ی معاصر، که از صد سال پیش شروع و به امروز ختم می‌شود

اینک این شش دوره را مورد بررسی قرار می‌دهیم:

۱. دوره‌ی اول دوره‌ی اساطیری است. می‌توان گفت دوره‌ی اساطیری تاریخ ایران چهار هزار سال طول کشیده و در قرن هفتم قبل از میلاد خاتمه یافته است. در این دوره، دو سلسله‌ی اساطیری در ایران حکومت کرده‌اند که پیشدادیان و کیانیان بوده‌اند. در جوار این دو سلسله در سرزمین ایران اقوام دیگری مثل عیلامی‌ها، که تمدن بسیار کهن و ارزنده‌ای داشتند نیز سکونت داشتند. در این دوره موسیقی وجود داشته و از سازهای گوناگون نیز استفاده می‌شده. ولی چون اطلاع دقیقی نداریم و مدارک کافی هم در دست نیست، ما فقط به تفسیر کلی موسیقی این دوره اکتفا می‌کنیم. در این دوره، موسیقی بیشتر جنبه‌ی ماوراءالطبیعه و جادویی داشته است.

۲. دوره‌ی دوم را می‌توان دوره‌ی آریایی‌ها دانست. دقیقاً معلوم نیست که اقوام آریایی از چه تاریخی وارد ایران شدند ولی همین‌قدر گفته می‌شود که دو هزار سال قبل از میلاد، به‌صورت دو دسته‌ی جداگانه از شمال دریای خزر و از دو سمت آن وارد ایران شدند. عده‌ای از شمال غربی به طرف غرب و جنوب و عده‌ای نیز از سمت شرق دریای خزر سرازیر شدند و تا هندوستان رفتند و به همین علت است که بین موسیقی ایرانی و هندی ریشه‌های مشترک وجود دارد. این دوره کمی کم‌تر از چهار قرن طول کشیده، یعنی از قرن هفتم قبل از میلاد شروع و بعد از تقریباً چهار قرن، با حمله‌ی اسکندر خاتمه یافته است. در این دوره، دو سلسله در ایران حکومت کردند: ابتدا مادها، که در شمال غربی و مغرب ایران بودند و سپس هخامنشیان، که سلسله‌شان به دست کوروش کبیر بنا نهاده شد. درباره‌ی این اقوام با اینکه مدارک کافی در دست نداریم، ولی می‌توانیم بگوییم که موسیقی مربوط به خودشان را با موسیقی غنی‌ای که از اقوام دیگر این سرزمین، مثل عیلامی‌ها، آشوری‌ها، کلدانی‌ها